

MADEN KOLLEKSİYONCULARI İÇİN EŞSİZ BİR ADA: ELBA

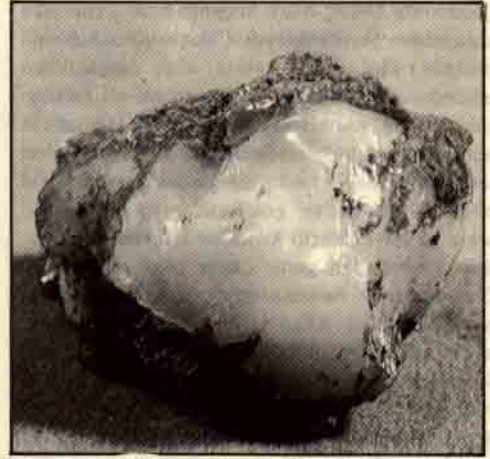
Rudolf Franz ERTL

Haftalar boyunca Elba adasındaki madenlerle ilgili tüm yayınları incelemiş, maden koleksiyoncularından geniş çapta bilgi edinmeye çalışmıştık. Ancak okuduğumuz ve duyduğumuz bilgilerin henüz ne dereceye kadar gerçek veya gerçekdışı oldukları hakkında karar verecek durumda değildik. İki gün sonra maceralı yolculuk başlamak üzereydi. Gezi programlandığı gibi sabah saat yedi'de başlayacaktı. Yorucu bir yolculuk olmakla beraber aramızda sadece bir kişi hemen uyuyakalmıştı.

Kahvaltıda arkadaşlarımızdan Benny, Elba'nın jeolojik haritasını tabakaların üzerine yayarak bize bilgi vermeye başladı: "Bildiginiz gibi Elba adası genel olarak üç ayrı bölgeye ayrılmıştır. Bunlar DOĞU, ORTA, BATI bölgeleridir. Adanın doğu bölümü genellikle eosen'den (en eski toprak tabakası) oluşmuş olup, püskürük kütlelerle kaplanmıştır". Benny'nin başlangıçta maden işletmeciliğinin merkezi sayılan Rio Marina ve çevresinden araştırmalara başlanması önerisi hepimiz tarafından olumlu karşılanmıştı. Gregorius adlı bir yazarın kitaplarından birinde ada ile ilgili olarak şu satırlar yer almıştı: "Burada her görülen şeyin rengi gerçekten demir rengi gibiydi. Rio'daki işçilerin elbiselerinden tutun da yüz ve elleri kıpkırmızıydı. Ortalıkta oynayan köpeklerin durumu da bundan farklı değildi". Adada o günden bugüne pek birşey değişmemişti.

Gezi programımızda ilk ziyaret durağı maden ocakları olmayıp, Rio di Torre olarak anılan maden yatağı bölgesiydi. Rio Marina'dan, bir sahil yolu saat kulesi önünden güneye doğru uzanıyordu. Yaklaşık 100 metrelik bir yolculuktan sonra çevredeki kayalıklarda belirgin bir şekilde kütle halindeki siyah renkteki "livritlerle", koyu yeşil renkteki sivri görünümlü "hedenbergit" taşları göze çarpıyordu. Çok güzel görünümlü livrit kristallerini, hedenbergitlerle, tetragonal arsenikli kristallere yolun aşağısında deniz kıyısında rastlanılmaktaydı.

Maden yatağının bulunduğu bölgeye denizin yakın olduğu zamanlarda kayıkla veya yüzerek ulaşmak kolaylıkla gerçekleştirilebiliyordu. Bugün

San Piero'da Campo'da bulunan yumruk iğrilğinde süt renginde bir opal taşı.

için sahil oldukça kayalıklı olduğundan bu sarp kayalıkları tırmanabilmek için her türlü araç gereçle, kalın halatların arka çantalarında bulundurulması gerekiyor. Bu taşlar zaman zaman hava ve suyun etkisiyle o derece harap olmuş ve dağılmak üzereydi ki, en uzun kancalar bile atıldığında her defasında asılı kalamamaktaydı. Tırmanacağımız yamaç bizi sandığımızdan çok daha fazla yormuştu. İzlediğimiz yol muhtemelen en engebeli olanıydı. Suyun birkaç metre üzerinde içerisinde limonit içeren yatay bir ağaç kütüğüne rastladık. Ellerimizle yüzeydeki kırmızı toprağı kazımaya çalıştık. Birden karşımızda çok

sayıda siyah renkte çok yüzeyli noktacıklar belirdi. Bunları daha sonra incelediğimizde livrit kristalleri olduğunu saptadık. Adaya varalı daha birkaç saat olmasına karşın böyle bir keşifte bulunmak hepimizin yüzünü güldürmüştü. Daha sonra "Porto Azzurro"nun yaklaşık bir kilometre kuzeyinde bulunan deniz kıyısındaki halen işletilmeyen maden ocağına yönelmiştik. Bu maden ocağı "Terra Nera" olarak adlandırılan bölgedeydi. Civarı arama tarama arzusu hepimizin içerisinde bulunan arzuydu. Denizle küçük gölün arasındaki baraja yakın bir yere arabamızı park ettik. Alel acele sırt torbalarımızın içersine çekiç, çelik kalem ve sivri uçlu kazmalarımızı koyarak, dar ve çok biçimsiz dar bir yol üzerinden yamacı tırmanmaya koyulduk. Ancak sukutu hayâle uğramıştık. Maden galerisinin ağzında görünür bir şey yoktu ve çevredeki taşlar çakıl taşları ile örtülmüştü. Oldukça büyük hematit parçalarını kırdığımızda ortaya kazıldıktan sonra madenlerde görülen renkteki çok güzel görünümlü demir parçacıkları çıkmıştı. Bu taşların her biri maden borsasında birkaç mark karşılığı açık arttırmaya konulabilecek nitelikteydi. Çekiçle vurulduğunda hematit, jilet kadar keskin ufak parçacıklara bölünüyordu. Bu nedenle hepimizin eli kaniyacak şekilde sıyrıklarla kaplanmıştı. Hematit'in bölümleri arasında rastladığımız az sayıda, altın sarısı renginde ve fındık iriliğindeki, oniki yüzlü pirit madeni bizleri çok şaşırtmıştı. Cörkemli, sekiz köşeli kökürtlü kristaller hakkında elimizdeki yayınlardan geniş çapta bilgi edinmiştik. Grubumuzdaki hanım araştırmacılar sahildeki kuma hayran kaldıklarından deniz kıyısında kalmayı tercih etmişlerdi. Büyük bir sabırla yüzlerce kez kürekle kazınan, elenen ve yıkanan kum sonunda yüzümüzü güldürmüştü. Elekte sekizgen pirit parçacıkları parıldıyordu. Terra Nera'ya yapılan gezi boşa çıkmamıştı.

Yolculuğumuzun ikinci gününde Rio Marina'daki maden ocaklarını ziyaret edecektik. Bir önceki gün işletmeye girilebilmesi için özel izin gerektiren bir bölgede olduğumuzu öğrenmiştik. Görevli olmayanların —ister ada yerlisi, ister turist olsun— işletmeye girmeleri yasaklanmıştı. Ada sakinlerinin bu yasağa rağmen işletmeye girmeye kalkıştıklarında bazı üzücü olaylarla karşılaştıklarını gözönünde bulunduracak olursak, böyle bir önlemden haberi olmayan yabancı maden koleksiyoncularının hakarete uğrayarak biran önce bu bölgeden uzaklaşmaya zorlanmalarını doğal karşılamamız gerekir. Bu nedenle aramızda en uygun yolu takip etmeyi kararlaştırdık. İdarenin müracaatı önünde idari büro şefi olan bir jeolog bizleri nezaketle karşıladıktan

sonra anlayışlı olmamızı, maalesef işletmeye girebilmemiz için özel izin veremeyeceklerini belirtti. Ziyaretçilere sadece Cumartesi günleri saat 8.00 - 10.00 arası maden ocaklarında araştırma yapmak için izin verilebildiğini söyledi. Böyle bir olanaktan yararlanabilmek için 500 liret ödemeye razı olduk.

Biodola'ya giderken yol üzerindeki toprak yığını arasında küçük ve çok güzel görünümlü dağ kristallerine rastladık. Bunların yanısıra çok yüzeyli, dikkati çekecek berraklıkta "Szepter" kuvarslar göze çarpıyordu. İki saatlik bir araştırma sonucu nihayet ilk kaynak keşfedilmişti. Genellikle karataş (arduvaz)'daki birkaç santimetre ile bir karış uzunluğundaki bölümlerde kuvars kristallerinin ufak parçacıklarına rastlanılmaktadır. Çatlak veya yarıkların tamamen temizlenmesi gerçekten yorucu bir iştir. Ancak parmak kalınlığında ve parmak uzunluğundaki saydam "Szepter" kuvarsları incelemek biz maden koleksiyoncularına fazlasıyla heyecan veriyordu. Kuvarsların köşeli şekillerde oluşma eğilimleri, bu madenin oldukça ilginç biçimlerde görünmelerine neden olmuştu.

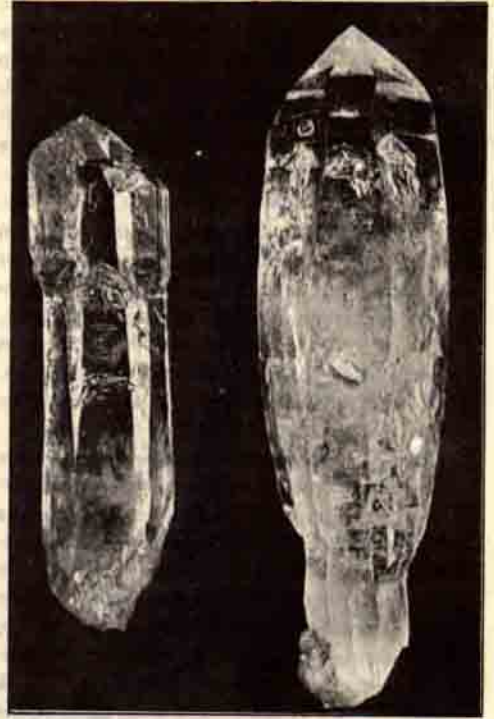
Szepter Kuvarslar uzunlamasına birbirinin içerisinde gelişmiş kristallerden oluşmaktadır. Genellikle bitim noktası belirgin bir şekilde görünen ince kristalin sonunda, kalın kristal oluşmaya başlamaktadır. Bazı yayınlardan edindiğimiz bilgiye göre, bu gelişim şekli Alp ametistine özgü bir biçimdir. Elba adasında bu tür kuvarslara ender rastlanılmaktadır.

Portoferraia'daki küçük bir restoran'ta yerli bir maden koleksiyoncusuyla tanıştık. Gögüslemimizi kabartarak ilk gün topladığımız, her biri ayrı güzellikteki taşları teker teker göstermeye başladık. Enrico ilk önce bu kristalleri Elba'da bulduğumuzla bir türlü inanamak istemedi. Buna benzer taşlara sadece Monte Fonza'da rastladığını belirterek, bir avuç kristal için 30.000 liret vermeyi teklif etti. Bu teklifi duyunca gerçekten iyi bir kaynak elde etmiş olmanın mutluluğunu hissetmiştik içimizde. Enrico'nun 30.000 lireti

bizleri pek tabii cezbedecek değildi. Yeni arka-
daşımıza sadece tek bir kristali hatıra olarak
bırakmayı kararlaştırdık. Ertesi günkü programı-
mız bir değişikliğe uğramamıştı.

Porno ve Viticao arasındaki sarp kayalık
sahilde Enrico'nun anlattığına göre, muhteşem
görünümdeki granitli spat kristallerine rastlan-
maktaydı. Biodola körfezindeki Porno olarak
anılan bu yerleşim merkezine kısa bir süre sonra
varmıştık. Buradan dar bir yol üzerinden yürüye-
rek çalılıkların arasına giriliyordu. Yine çok
değişik görünümlü flora (bitye) bizleri fazlasıyla
etkilemişti. Ancak taşların altında veya üzerinde
göze çarpan akrepler sinirlerimizi bozuyordu.
Granit kayalar üzerinde bir kale gibi yükselen çok
ilginç bir dağ evinin harabelerinin yakınından
geçerek Biodola sahilinin kuzey kıyısına var-
mıştık. Granit taşlarından oluşan deniz seviye-
sine yakın kayalar silsilesi ortoklas kristalleriyle
kaplanmıştı. Bir parmakla bir karış uzunluğun-
daki, ender görülmeyle beraber bazı yerlerde 20
cm.'ye kadar ulaşan feldspatlar suyun kıyıya
yakın bölgelerinde belirgin bir şekilde ortaya
çıkıyordu. İlginç görünümdeki kayalarla çev-
relenmiş olan koy insanı denize dalmaya zorlu-
yordu. Profesyonel maden koleksiyoncularının
bile bu manzara karşısında, sadece az miktarda
tahrip olmuş ortokristalleri gördüklerinde hemen
suya dalacaklarından son derece emindim.

Elba'da geçirecek sadece üç günümüz daha
kalmıştı. Havanın çok güzel olmasına rağmen
adanın batı kesimini ziyaret etmeyi kararlaştır-
dık. Elba'nın orta bölgesi genellikle kireç ve öd
taşlarıyla kaplı püskürük költürlerden oluşmasına
karşın, adanın batı kesimi, daha çok görkemli
granit költürlerin görüldüğü eosen (en eski toprak
tabakası) sonrası oluşan taşlarla örtülüydü. Özel-
likle kıyı kesimindeki serpentin (yılan taşı) ve
porfir (somaki taşı) taşları bu bölgenin karakter-
istik taşlarından sayılmaktadır. Maden koleksi-
yoncuları için ilginç olan daha çok pegmatit
damarlarıdır. Günümüzde Floransa Müzesinde
gördüğümüz şahane görünümlü turmalin taşın-
dan oluşan basamaklar için dünyaca tanınan
Grotta d'oggi ilk kez bu kıymetli taşın Avrupa'da-
ki örneğini sergilemiştir. Bugün için bu bölgede
bu türden bir şeyler bulabilmek hemen hemen
olanaksızdır. Çünkü taşların her biri birkaç kez
değişikliğe uğramıştır. Diğer keşif bölgelerinden,
Localita Fonta del Prete, Locatia Filona della
Speranza ve Localita Faccatoia'yı ziyaret etme-
den yöreden ayrılmadık. Procchio üzerinden yol
La Pila'ya kadar uzanıyordu. Buradan da sarp
terpentin yamaçlarından Campo'daki Sant Il-
ario'ya varlıyordu. Bu küçük dağ köyü, buradan

**Biodola'da bulunmuş parmak uzunlu-
ğunda bir şeffek kuvarı.**

pek uzakta olmayan Campo bölgesinde bulunan
San Piero'da görüldüğü gibi kayalardan oluşan
barınaklarla kaplıydı sanki. Yukarıda sıraladığım
keşif bölgeleri bu şirin köyü çevreliyordu. Ponte
del Prete çok değişik renkteki turmalin taşı, gök
zümrüt kristalleri, lepidolit ve ortoklas taşları,
Filona della Speranza ise yukarıdaki madenlerin
dışında şahane görünümlü kuvar ve muskovit
madenleri ile ün salmıştır. Keşif bölgelerinin
bulunması oldukça kolay olmakla beraber taş
ocakları on yıl içerisinde tükenmiştir. Buna
rağmen Marina di Campo'dan çok rahat ulaşılabil-
en San Piero oto yolu üzerindeki Faccatoia
maden ocağını aramaya koyulduk. Kaolin ve süt
beyazı opal göze çarpan madenler arasındaydı.
Ancak en güzel süt beyazı opal örneklerine
burada değil de, biraz daha güneyde yol boyunca
teras şeklinde uzanan tarlalarda rastlamıştık.

Ümidimiz biraz azalmış olmakla beraber
Bovalicobaches mezarına inmeye başladık. Bura-
da maden toplamanın yasak olduğunu bildiğimiz
halde kulağımıza uzaktan çekiç ve tokmak sesleri
gelmekte idi. Sonradan duyduğumuza göre
Almanya'dan gelen 12 kişilik bir ekip burada
sanki birbirleri ile yarışmasına çalışıyorlardı.
Sonradan yanlarına gittiğimizde yüzlerinden

anladığımız kadarıyla o günkü araştırmalarından pek memnun kalmamışlardı. Bizim grup bir saate yakın bir zaman taş yığınları arasında dolaşıp durdu. Burası devamlı hareket halindeydi. Koleksiyonculardan yeni bir grup geldiğinde, bir diğeri ayrılırken beraberinde götürmek üzere iki - üç parça kıymetli taş almayı unutmuyordu. Maden ocağındaki sıcaklık dayanılır gibi değildi. Ateş gibi yanan kıyılardan esen sıcak rüzgârın getirdiği toz ve toprak burun deliklerimize, göz ve kulaklarımıza doluyordu. On milimetre uzunluğunu geçmeyen iki ufak, çok renkli turmalin, kırılmış açık yeşil renkte zümrüt cinsinden olan iki parça taş ile içerisinde dumanlı akik bulunan, ceviz iriliğindeki ortoklas kristalleri toplanan taşları teşkil ediyordu.

Rio Marina maden işletmesi bölgesinde işletme binası önünde uzunca bir kuyruk oluşturmuştuk. İzin belgemizi aldıktan sonra bir araba ile çok sayıdaki terasların arasından geçerek işletmeye vardık. Burada sanki çekirge sürüsü gibi Avrupa'nın birçok ülkelerinden gelen maden koleksiyoncuları biraraya toplanmıştı. Birkaç adım ilerimizde parlıtısından kendimizi alamadığımız pirit duvarı önünde durakladık. Ancak rehberimiz bize gülümseyerek biraz daha ileride 30×30 m. büyüklüğünde 1966 yılında bu maden ocağında keşfedilen piriti işaret etmeye çalışıyordu. O zamanlar su baskınları Elba adasındaki pirit kristallerinden büyük bir kısmını denize sürüklemişti. Bu nedenle pirit fiyatlarında hiçbir şekilde düşüş kaydedilmeyip, bilâkis hissedilir bir yükselme görülmüştür.

Burada çalışacağımız süre kısıtlı olduğundan o gün öğleden önceyi kazı ve oyma işleri ile geçirdik. Kazı sonunda ayaklarımızın dibinde ufak çapta bir maden koleksiyonu belirmişti. Daha çok pirit, hematit, çok değişik görünümdeki limonit ve kuvars kristalleri gözümü çarpıyordu. En ilginç olanı ise bronz madeni idi. Cavo'ya yapılan kısa bir ziyaret burada bulunan sivri uç görünümündeki yeşil damarlı malaşit madenini görmek için değerdı. Taşların bulunduğu yere kolaylıkla erişilebiliyordu. Cavo'dan yaklaşık 2 km. güneye doğru Rio Marina yoluna sapılarak kalıntıları kalmış köprüyü geçince dar bir patika yol denize uzanıyordu. Burada görkemli kalker spat elde edilebilecek taş külteleri bulunmaktaydı. Öğleye doğru gökyüzünü doğudan gelen kara yağmur bulutları kaplamıştı. Birden bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başlayınca maden uğruna sızıl sıklam olmaktan vazgeçelim diye düşündük. Ancak sağnak 15 dakikadan fazla sürmedi. Toprak balçık araziye dönmüştü. Lastik çizmelerimizle batıp çıkıyor, sanki

çamur banyosu yapıyorduk. Yağmurun altında faydası da olmuştu. Kayalıklarda tamamen kirden arınmış maden parçacıkları göze çarpıyordu. Örneğin: Çok güzel görünümüne koyu yeşil renkteki prasem kristali bunlardan biriydi. Bu kristaller Alp dağlarından tanıdığımız kloritli nefes taşıını andırıyordu.

Her nedense buradaki keşfimizden pek memnun kalmayarak Portoferraio'ya döndük. Burada dükkânlardan birinde prasem taşlarını bulabileceğimiz kanısındaydık. Fakat edindiğimiz bilgi biraz daha değişti. Adanın başkentinde gerçik birçok maden satışı yapan dükkân mevcuttu. Fakat her satılan da adanın malı değildi. Burarda Brezilya kökenli ametist ve Madagaskar'dan getirilmiş olan parlak dağ kristallerinin yanı sıra, Alp kuvarsına, Bavyera'nın Wölsendorf bölgesinde görülen nehir spatına, Habachtal zümrütüne, Güney Afrika kökenli kaplan gözü ve Avustralya opaline rastlanılmaktaydı. Gerçekten uluslararası bir fuar niteliğini taşıyordu buraları. Altı dükkân dolaşmamıza karşın çabamız boşuna çıkmıştı. Tek bir prasem parçacığı bile bulamamıştık.

Elba adasında geçireceğimiz son gün gelip çatmıştı. 27 km. uzunluğundaki adanın doğu kesiminde bulunan Punta Nera'ya birkaç granat bulmak için ulaşmamız maalesef mümkün olmayacaktı. Pomonte ve Fetovaia üzerinden Secchto'ya varmıştık. Bu şirin plaj yöresi adanın doğusunda bulunan merkezlerde görüldüğü gibi pek kalabalık değildi. Cavoli yakınında, daha az tanınmakla beraber Capri'de bulunan istalaktit (sarkit) mağaralarından daha az güzellikte olmayan "Mavi Mağara" olarak adlandırılan mağara yer almaktaydı. Cavoli'nin kuzeyinde mineriojik açıdan henüz incelenmemiş çok sayıda galeriler ve pasajlar bulunmaktaydı. Burada maden ticareti yapanlardan oldukça ilginç nünuneler almak mümkündü. Örneğin; çok güzel görünümüne turmalin, muskovit, spat kristalleri vb.. Bu taşlardan her biri için istenen fiyatlar oldukça yüksekti. Bunu kanıtlayıcı sözleri, Marina di Campo'daki seyyar maden satıcılarından da duymuştuk.

Marina di Campo pegmatit üzerine araştırma yapan madenciler için ideal bir yöredir. Burada kumsal gerçekten çok güzeldir. Eski çağlardan kalma, denize doğru uzanan dar bir rıhtım üzerinde yuvarlak gözlem kulesi dikkati çekiyordu. Yolumuz Lacona üzerinden, denizden 127 m. yükseklikte bir teras üzerinde kurulmuş dağ köyü Capoliveri'ye uzanıyordu. Capoliveri adı latin kökenli olup —caput liberum— sözcüklerinden değiştirilmiş, "serbest burun" anlamına gelmektedir. Bugün için Capoliveri maden işlet-